

ՀԱՅԵՐԵՆԻ ԲԱՐԲԱՌՆԵՐԸ ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ

Հոդվածը ներկայացվել է 12.10.2020 թ., գրախոսվել է 15.11.2020 թ.,
ընդունվել է տպագրության 01.12.2020 թ.

Ակսել Բակունցի լեզուն գեղարվեստական խոսքի բարձրարվեստ դրսևորում է: Նրանում հմտորեն միաձուլված են գրական հայերենը և մեր լեզվի արևելյան ու արևմտյան փարաձային փարբերակներից մի քանիսի լեզվական իրողությունները: Գործածված են հատկապես մասնավորաբար արևելյան խմբակցության Արարապյան բարբառի Քանաքեռի խոսվածքից, Ղարաբաղի բարբառի Գանձակի ենթաբարբառից, իսկ արևմտյան գավառականներից՝ Մուշի, Վանի, Սասունի, Արաբկիրի, Խարբերդի, Երզնկայի փարաձային փարբերակներից, Կարնո բարբառի Շիրակի խոսվածքից:

Բակունցի սրբեղծագործություններում ըստ տեղի ունեցող գործածված են նաև ժողովրդական խոսքի մաս կազմող առած-ասացվածքներ, օրհնության և անեծքի բանաձևեր, դարձվածային միավորներ և բարբառային նկարագրական արտահայտություններ, որոնք ոճավորում և պարկերավորում են գրողի լեզուն:

Հիմնաբառեր՝ հայերեն, բարբառ, գրական լեզու, բառապաշար, քերականական, բաղաձայնական համակարգ, դարձվածային միավոր, արձակագիր:

«Իմ կարծիքով, լեզվաշինարարության խնդիրներում մենք դժվարությունների ենք հանդիպում առարկաներ անվանելու ուղղությամբ, այսպիսի դեպքերում պետք է ելակետ ունենալ ժողովրդական բարբառը»,— ասում է Բակունցը Հայաստանի սովետական գրողների առաջին համագումարում ունեցած ելույթում: Ապա հավելում է, որ «մենք հաճախ այս կամ այն բառը ճիշտ հայերենով գործածելու համար կանգ ենք առնում դժվարությունների առջև, չենք գտնում այն բառը, որն անհրաժեշտ է այս կամ այն նրբությունն արտահայտելու համար»¹⁷⁵:

¹⁷⁵ Բակունց Ա., Երկեր, հ. 2, Երևան, 1964, էջ 598–599:

Այդ համագումարում հնչում են նաև Չարենցի ու Տերյանի կարծիքները խորհրդահայ գրական լեզու ստեղծելու մասին: Վկայաբերելով եվրոպական մի շարք լեզուների զարգացման ընթացքը՝ Չարենցն ու Տերյանը նախընտրում են նազարյանական–շահագիզյան, այսինքն՝ «հոկտեմբերյան» կոչվող գրական լեզվի հիմնավորումը և մերժում են Գ. Սունդուկյանի, Խ. Աբովյանի, Պ. Պոռոշյանի, անգամ Հ. Թումանյանի էս–ով ու էն–ով, բարբառային որոշ տարրեր պարունակող լեզուն: Ա. Բակունցն ասվածին հակամետ չէր. նա դեմ էր խոսքի մաքրամոլությանը և չափազանց գրականացված լեզուն համարում էր արհեստական:

Շրջանցելով ժամանակի պահանջին հարմարվելու ակնհայտ պարտադրանքը՝ Ա. Բակունցը նշում է, որ համագումարի բանախոսների՝ նոր գրական լեզվի մասին հակասական մոտեցումը «առաջ է բերում լեզվի խառնվածություն, լեզվի թվատություն: Այնպես որ, պետք է բարբառները կշռել դեղատան կշեռքի ճշտությամբ», և այս տեսակետից շատ ուսանելի է համարում Հ. Թումանյանի փորձը¹⁷⁶: Ըստ այդմ՝ «Ազնիվն ու գեղեցիկը կենդանի ժողովրդի կենդանի լեզուն է, որ հազար ու մի ոճերով ու ձևերով է խոսում, որ հազարավոր տարիների ընթացքում հավաքել է հազարավոր գանձարաններից ու պահել, զարգացրել, ճոխացրել, գեղեցկացրել, որ ամբողջովին հոգի է ու հոգեբանություն, պատկեր ու տրամադրություն, շունչ է ու զգացմունք»¹⁷⁷:

Ինչպես նկատում է Ռ. Իշխանյանը, 1930–ական թվականներից սկսած լեզվին նվիրված «վիճաբանություններն ու տարակարծությունները ավելի հաճախ եղել են ոչ թե ընդհանրապես *հայ նոր գրական լեզվի*, այլ *հայ գեղարվեստական գրականության լեզվի շուրջ*»¹⁷⁸:

Որպես Սյունյաց աշխարհի բարբառակիր զավակ՝ Ա. Բակունցի մայրենի լեզուն Ղարաբաղի բարբառի Գորիսի խոսվածքն էր, որն իր լեզվամտածողական ողջ համակարգով ու կառուցվածքով ընկած է նրա արձակի հիմքում: Բարբառային իրողությունների և գրական հայերենի հմուտ միաձուլմամբ ստեղծված է բարձրամակարդակ մի խոսքարվեստ, որը բնորոշվում է *Բակունցի լեզու* տերմինով: «Բակունցը իր գեղարվեստական խոսքը հյուսելիս Թումանյանի նման սկսեց դիմել հայ լեզվաստեղծման սկզբնաղբյուրին՝ հայ ժողովրդի, հիմնականում՝ հայ գյուղացիության կենդանի խոսքին՝ այնտեղ որոնելով կենսական հյութեր իր արվեստի համար»,— գրում է Ռ. Իշխանյանը¹⁷⁹:

Բակունցի բոլոր ստեղծագործություններում գործածված են Գորիսի խոսվածքին բնորոշ լեզվական կառույցներ, բառապաշարային միավորներ, երբեմն նաև հնչյունական իրողություններ:

Բակունցյան բարբառաբանությունները կարելի է ներկայացնել մի քանի խմբով.

ա) **Բարբառային հնչյունական իրողություններ:** Պետք է ասել, որ այս հարցին Բակունցը մոտենում է զգուշորեն: Նա հիմնականում շրջանցում է բար-

¹⁷⁶ Ն.ս., էջ 600:

¹⁷⁷ Թումանյան Հ., Երկերի ժողովածու, հ. 6, էջ 167:

¹⁷⁸ Իշխանյան Ռ., Բակունցի լեզվական արվեստը, Երևան, 1965, էջ 43:

¹⁷⁹ Նշվ. աշխ., էջ 63:

բառային հնչյունափոխական օրենքները, քանի որ դրանով կտուժեր գեղարվեստական խոսքը: Ինչպես գիտենք, Գորիսի խոսվածքին բնորոշ է երկշարք ձայնեղազուրկ բաղաձայնական համակարգը և ձայնավորների քմայնացումը, իսկ Բակունցի մի շարք հերոսների կիրառած Սասունի, Արաբկիրի բարբառներին՝ բաղաձայնների տեղափոխություն–տեղաշարժը, որոնց պահպանումը կհանգեցներ խոսքի անհասկանալիության: Այդ իսկ պատճառով մեծանուն արձակագիրը հնչյունափոխված սակավաթիվ օրինակներ է միայն բերում: Դրանք հիմնականում Ղարաբաղի բարբառին բնորոշ հնչյունական համակարգային իրողություններ են. օրինակ՝ *Կյորես*, *Պարսեղ* [Կ]¹⁸⁰, *Պուղան* [Ջ], *սուրբը քեզ հի՛նչ անի* [Կ], *կանիեպ* [Կ], վարժապետ *պարուն* [Կ], *Պեպրուս* [Կ], *հընգերներ* [ԳՆ], *ականջը հլորեմ* (ԲՏ) և այլն:

Նշված օրինակներում առկա են *գ*, *բ* ձայնեղների խլացում, *հ* հազագի հավելում, *ո>ու* ձայնավորական անցում, Արցախ–Սյունիքի տարածքում *ֆ*-ի դիմաց գրաբարյան *փ* շնչեղ խուլի պահպանում, ինչպես նաև *Պողոս* հատկանվան բարբառային ձև:

Հնչյունափոխական իրողություն կարելի է համարել է օժանդակ բայի՝ Արարատյան բարբառին և Գորիսի խոսվածքին բնորոշ *ա*-ով ձևը: Օրինակ՝ «Պղնձաքարի սարում ավելուկը *կանայել ա*» [ՎԲ], *խաշապաշտ ա* [ՎԲ], *ինչից ա* և այլն: Հանդիպում են նաև արևմտյան տարածքին բնորոշ տարբերակներ. այսպես՝ *ինպոր*, քար *պիլա* չկա [ԼՄ], *նախակահ* (ԾՓ) և այլն:

բ) **Բարբառային քերականական** իրողություններից կարելի է նշել գոյականի հոլովման, հոգնակիակազմության, բայի ժխտական խոնարհման ետադաս և բայական այլ ձևերը: Օրինակ՝ *աշունքվա* [Մթ] «աշնան», *ճղներ* [Մթ], *եպանաք ոչ* [ՎԲ] «չուշանաք», *նստիլ չէին* [Մջ], *վերեք* [Ն] «վեր կացեք», արևը *կեծանելիս* [Ա] «արևը բարկ դառնալիս, կեսօրին», *կտվես* [Մջ] «քաղցի զգացողություն կունենաս», *կոխ կենալ* [Խա] «կոխ բռնել», *ավրի* (ԼՄ) «ավերի» և այլն:

գ) **Բառապաշարային իրողություններ:** Բակունցի ստեղծագործություններում մեծ թիվ են կազմում ժողովրդախոսակցական բառաշերտին բնորոշ հայերեն բառերը՝ *թոկ*, *աղունապեր*, *ոսպապերեղ*, *աշունքաղեմ*, *ջրապար* «խեղճ, թշվառ», *ցցաչոր* և այլն:

Հետաքրքարական են նաև գրական հայերենին բնորոշ բառերի հնչատարբերակները և տվյալ տարածքին բնորոշ իմաստափոխականները. օրինակ՝ *օքմին* [Խղլց] «ոմն, մեկը», *ձեռքափող* [Ջ] «ամենօրյա ծախսի գումար», *ապեր* [Կ] «հորեղբայր», *շեն* [Կյորես] «գյուղ», Կյորեսի լեզուն *շենավարի* է [Կ] «բարբառային», *բացուպ* [Մթ] «ընդարձակ տարածություն», *կծոպող* [Կ] «շուն», *եկահալ* [ԿԲ] «ծյուն և արև փոփոխական եղանակի մասին, երբ ծյունը գալուն պես հավլում է», *եպանալ* [ԱՄ] «ուշանալ» և այլն:

գ) **Օտարաբանություններ:** Բակունցի ստեղծագործություններում որոշակի թիվ են կազմում արևելյան լեզուներից կատարված փոխառությունները, որոնցում

¹⁸⁰ Ծան.՝ ուղիղ փակագծերում Բակունցի ստեղծագործությունների վերնագրերի համառոտագրումն է՝ երբեմն էջանշումով:

որոշակի թիվ են կազմում հատկապես թուրքերենի միջոցով անցածները: Օտար բառերը հաճախ ածանցվում կամ բառաբարդվում են հայերենի բառակազմական օրենքների համաձայն: Օրինակ՝ *դարիբական* [Կ], *սուբահանոց* [Կ], *բարաբար* [Կ], *ճոթի մաղազա* [Կ], խեղճ ու կրակ *ռահաթ* [Կ], *սրա* [ԼՄ] «հերթ», *զիզի* [Կ], *բեյ* [Կ], *բիբի* [Կ], *զուռնա-նաղարա* [Կ], *մահալ* [Կ], *դայօլի* [Կ], *իմանսըզ* [ԿՔ], *քեֆսըզ* (ԼՄ) և այլն: Ինչպես նկատում ենք, վերջին օրինակները կերտված են թուրքերենի բառակազմական առանձնահատկություններով (*դայի+օլի*, *իման+սըզ*, *քեֆ+սըզ*):

Պայմանավորված ժամանակի մեծապետական պահանջներով՝ Բակունցը խոսքը ոճավորելու նպատակով անհրաժեշտաբար գործածում է նաև ռուսերեն և ռուսերենի միջոցով անցած նորագույն փոխառություններ, օրինակ՝ *խարաշո* [ԿՔ], *պամոշնիկ* [ՈՈ], *սմափրիփել* [ԲՏ], *դրուժինա* [Կ], *բլադառոդնի* [Եզու [Կ] «գրական հայերեն», *պալտոնավոր* [Կ], *ստրոդենտ* [Կ], *բուվար* [Կ], տները միանման *կամերներ* [Կ], *ռուսաց շկոլ* [Կ], *ափրյադ* [ԿՔ], *պասսաժիր* [ՈՈ], *կոնդուկտոր* [ՈՈ] և այլն:

Հանդիպում են նաև ռուսերեն նախադասություններ, որոնց հայերեն համարժեքները ասելիքը կդարձնեին արհեստական ու անհաղորդ: Նման խոսքային միավորները թերևս մեկ այլ գրողի գրչի տակ դիտարկվեին որպես անհարկի նորամուծություններ, սակայն Բակունցի ստեղծագործություններում դրանք պատճառաբանված են և անթերի կերպով միաձուլված են խոսքին:

Ինչպես նկատում է Վ. Առաքելյանը, «մերժել այդպիսի հնարները, նշանակում է գրական լեզուն զրկել հնչերանգների բազմազանությունից: Դրանք իմաստային ու արտահայտչական նրբություններով իսկապես պայմանավորում են լեզվի կենդանի զարկերակի բաբախման ուժն ու կենսունակությունը»¹⁸¹:

դ) **Բարբառային դարձվածքները, շրջասությունները, հարադիր այլ կազմությունները** հղկելով՝ Բակունցը նոր շունչ է հաղորդել բարբառային խոսքին բնորոշ հուզարտահայտչական միջոցներին. օրինակ՝ *մարդահասչ փայլ*, *աղվեսահասչ փայլ*, *բքախեղդ լինել*, *շար ընկնել* [ՈՈ], *դարդահալ լինել*, *մարգոց անել* [ՔԴ], *գիրկապ անել* [Մր], *փապ անել* [Մ], *պար ածել* [Կ], *խաղ ասելով փեսնել* [Կ], այսինքն՝ «քննադատել, ծաղրել», *հացափոր աշխատանք* [Կ], *մի նստելում յոթ հաց ուտող* [Կ], *բուկի ուտողներ* [Կ], *յոթը դռան հաչող շուն* [Կ], էսպես *նեղում չենք մնա* [ԿՔ], *աչքդ գիրը կփանի* [ՎԲ] «կկուրանաս» և այլն:

Բակունցի ստեղծագործություններում գեղարվեստական խոսքի բարձրակարգ հմտությամբ հրաշալիորեն միաձուլված են գրական հայերենն ու բարբառը, ինչպես օրինակ՝ *զառ նշանով մոմ* [Կ], *ոսկի զառով մոմ* [Կ], *զառ մանդիլով նորահարս* [Մ], *Անիկա փոփոյա* [Կ], *փիկին Օլինկա* [Կ], *դյուքյանդարներ և մեծամեծներ* [Կ], *հիսունմին* [Կ], *մարդ-օլան* [Կ] «մարդորդի», *ճոթավաճառ* [Կ], «Կար մի կանդիտեր, որ սրճատան հետևի մասը դարձրել էր գինետուն» (Կ, 14): «Սասուն» տպարանը տպում էր «հարսանյաց հրավերներ, գավառային վարչության բլանկներ և զանազան պուրլիկացիաներ՝ տուրքի, քոչի և զինվորակոչության մասին» (Կ, 14–15):

¹⁸¹ Առաքելյան Վ., Հայ գրական լեզվի և բարբառների փոխհարաբերության հարցի շուրջ, Պատմաբանասիրական հանդես, 1964, հ. 3, էջ 153:

Տաղանդաշատ գրողի բարձրարվեստ գրչի ներքո բարբառային հնչերանգ են ձեռք բերում անգամ գրաբարյան *ցնոր կարգադրություն* [Մրց], *ընդհանյոք հանդերձ* և այլ բառակապակցություններ. այսպես՝ «երբեմն պալտոնավորը՝ այսինքն՝ Գորիս քաղաքացիք՝ Եփրատ Երեմը, Անիկա տյուտյան, տիկին Օլինկան, Կիզիկով Իսակը հանդերձ ընտանյոք» (Կ, 12):

Ահավասիկ ևս մեկ օրինակ, որում գեղարվեստական խոսքի վարպետությամբ կողք կողքի են գրականն ու գավառականը: «Ամենամոլեռանդ կյորեսեցիք, որոնք ծաղրում էին Գորիսի օտարականներին՝ ոմանց շլապան անվանելով *կլիբո* և *ծղաման*, ոմանց կանանց՝ անվանելով *շինուկի փիկնիկ*, ոմանց մորուքն էին ծաղրում՝ անվանելով *կուպուռուզ*» [Կ, 9]:

Նշված բարբառաբանություններից բացի, առանձնակի հետաքրքրություն են ներկայացնում ամփոփման ենթարկված անձնանուններն ու մականունները, որոնք հատուկ են Գորիսի տարածաշրջանին: Նման հատկանունները հիմնականում բաղադրյալ կառույցներ են, որոնց բաղադրիչներից մեկը հաճախ փոխառություն է կամ բարբառաբային լեզվական միավոր: Այդ մասին «Կյորես»-ում կարդում ենք. «Կյորեսեցիք ծաղրում էին քաղաքացիներին՝ հորինելով մականուններ՝ *Պրիստավի Թագի*, *Թեփոած Երեմ*, *Ամբարի Կապու Սողոմոն*» (Կ, 9): Ոչ պակաս հետաքրքրական են նաև *Քյալլա Ծափուր* [Կ], *Ղաթրինի Աղալո* [Կ], *Պարան-Պարան Ավանես* [Կ], *Գյուրջի Օբի* [Կ], *Մալակրովնի Նիկոլայ* [Կ], *Չանթա Ռեխ Գալուսպ* [Կ], *Խոջա Բաղիր* [Կ], *Ղուրդանց Իսո* [Կ], *Սայու Մադի* [Կ], *Չդին Հաբուդ* [Կ], *Սահաթսագ Սանդրո* [Կ], *Ջամբա Ծափուր* [Կ], *Գլդան Գորի* [ԵԸ], *Չառի աքիր*, *Մելոչնի Բախշի* և այլ անձնանուններ:

Հանդիպում են նաև տեղանունների բարբառային ձևեր ու հնչյունական տարբերակներ. օրինակ՝ *Ղևան*, *Ծլանգի փախս* [Կ] «հարթավայր», *Շհարի փախս* [Կ], *Շահ յուրդ*, *Շոր աղբյուր* և այլն:

Հնչյունական ու բառապաշարային լեզվական իրողություններից բացի, ուշագրավ են իմաստային անցումներն ու բարբառային խոսքին հատուկ փոխաբերացումները: Օրինակ՝ որպես «հիշողություն» ֆիզիկական հասկացության համարժեք է գործածում *հուշ* բառը, որը բառարաններում այդ իմաստով չի հանդիպում:

«Ապա դու սո՛ւրբ ես» (Կ, 12), «Ապա չեմ ասե՛լ քեզ» (Կ, 12) հարցական նախադասություններում զուտ գրական *ապա* ձևը ստացել է բարբառային տարածագործանականություն և փոխարինում է բացառապես խոսակցական լեզվին բնորոշ *բա*-ին (իմա՝ «Բա դու սո՛ւրբ ես», «Բա չեմ ասե՛լ քեզ»):

«Նրանց լեզվով ազգ նշանակում էր տոհմ, գերդաստան, տուն, որի բոլոր անդամներն իրար հետ կապված են արյան կապով: Իսկ եթե նրան բացատրեիր, որ ազգությունն ես հարցնում, այլ ոչ թե տոհմը, նա կպատասխաներ. — Կյորեսեցի եմ... Չանգեզուրի մարդ եմ» (Կ, 9–10): Տվյալ դեպքում *կյորեսեցին* և *Չանգեզուրի մարդը* ձեռք են բերել «հայ» իմաստը, որին հակադրվում են *անհավաք նասրանին* [Կ], *չան ազգը* [Կ], *մարդ պլոկոդ ազգը* [Կ], *մոլթանին* [Կ], այսինքն՝ օտարականը:

Բակունցի ստեղծագործություններում ըստ տեղվույն գործածված են նաև ժողովրդական խոսքի մաս կազմող առած–ասացվածքներ, օրինության ու անեծքի բանաձևեր, դարձվածային միավորներ ու բարբառային նկարագրական արտահայտություններ, որոնք ոճավորում և պատկերավորում են գրողի լեզուն: Այսպես՝ *իշալլա հեւր չդառնաս* [ՈՈ, 238], *խաբարըդ քոռ ակոավը բերի* [ՈՈ, 238], *դաստեմ քուքուրդ դնեմ հոգուդ* [ՈՈ, 238], *քո կուշտ կերած օրը զատկի իրիկուն եղնի* [ՈՈ, 238], *փեշքեշ ձիու ալամին չեն նայի, բզի գլխին յամրուղով կտանս, թե չաքչով, հարամ հացը թող իմ սուփրիս չլինի* [ՎԲ] և այլն:

Ակսել Բակունցի ստեղծագործություններում հանդիպում են բազմաթիվ բարբառաբանություններ արևելյան խմբակցության Ղարաբաղի բարբառի Գորիսի ենթաբարբառից, Արարատյան բարբառի Քանաքեռի («Խաչատուր Աբովյան») և Լոռու («Օձի բերանից»), Ղարաբաղի բարբառի Գանձակի ենթաբարբառի Ղազախի («Սև հացը») խոսվածքներից և արևմտյան խմբակցության Կարնո («Որդի որոտման», «Աշտը»), Սասունի («Ծիրանի փողը», «Մուրոյի զրուցը», «Քեռի Դավոն»), Վանի («Սև հացը»), Արաբկիրի, Խարբերդ–Երզնկայի («Լառ–Մարգարը»), Մուշի («Ծիրանի փողը») բարբառներից:

Օրինակ՝ Արարատյան բարբառի Քանաքեռի խոսվածքով. «Նանին աղլուխի մեջ հաց է կապել» [ԽԱ, 365], «Ղաղեղ առնի նանին, մի էս հացը տար հանդին նշանց տուր» [ԽԱ, 365], «Նա մի ինչ–որ նմանություն տեսավ այդ աղջկա և Եղսան հոքրի Մայրանի միջև» [ԽԱ, 371] և այլն:

Ղարաբաղի բարբառի Գանձակի ենթաբարբառով. «Էր անդերը հինչամվ շինիմ» [ՍՀ, 202], «Ինձ պիտի ունեանես» [ՍՀ, 208], «Էս սհաթիս մի կնիկ թելսպոնով քեզ հարցրեց: Ասի՛ ըստի չի... Նհենց քաղցր էր խոսում» [ՍՀ, 208] և այլն:

Կարնո բարբառի Շիրակի խոսվածքով. «Չի էղնի, խնամի ջան... Սարիտ չի էնե, բիլեթը թամամ, ուրիշ նարուշեննի պոավիլ ունի, պրիչինմ չկա, որ էնեմ...» [ՈՈ] և այլն:

Սասունի–Մուշի բարբառներով. «Մըր գուղն ի, իդա դար լե շրջվի» (ԾՓ), «ինա կուտ լե մեր է» [ԾՓ], «մըր բախտ կապած ենք զգդալ ջրի» [ԾՓ], «գիմ փող կիտամ իմ քաջարժիվ թոռնիկին» (ԾՓ) և այլն:

Վանի բարբառով. «Էսնա խորոտ ի» [ՍՀ, 194], «Իկեր ես, տղա: Չայ պիրեմ» [ՍՀ, 194] և այլն:

Արաբկիր–Խարբերդ–Երզնկայի բարբառով. «Կեցիր դհա, կրակ չեղավ, սրադ ուրբաթ է» [ԼՄ, 128], «Ծառդ պտուղ չի տար, յավրիս, գողության մի վարժեցուր» [ԼՄ, 128], «Աստեղվանքը հիջ չկա իմինիս պես ծիրանի» [ԼՄ, 134] և այլն:

Այսպիսով՝ Ակսել Բակունցի լեզուն գեղարվեստական խոսքի բարձրարվեստ դրսևորում է, որում հմտորեն միաձուլված են գրական հայերենը և մեր լեզվի արևելյան ու արևմտյան տարածքային տարբերակներից մի քանիսի, մասնավորաբար արևելյան խմբակցության Ղարաբաղի, Արարատյան և արևմտյան գավառականներից Կարնո, Մուշի, Վանի, Սասունի, Արաբկիրի, Երզնկայի տարածքների բարբառային իրողությունները, և եթե Մ. Նալբանդյանի՝ ճշմարիտ գրականության լեզվին

վերաբերող խոսքերով բնորոշենք, բոլոր գավառական բարբառներից ճանապարհներ են բացվել դեպի բակունցյան յուրօրինակ լեզվի կենտրոն¹⁸²:

ՀԱՄԱՌՈՏԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

- Ա – «Աքարում»
- ԱՍ – «Այու սարի լանջին»
- ԵԸ – «Եղբայրության ընկուզենիները»
- Զ – «Զանգեզուր»
- ԽԱ – «Խաչատուր Աբովյան»
- Կ – «Կյորես»
- ԿԲ – «Կարմրաքար»
- Մ – «Միրհավ»
- Մթ – «Մթնաձոր»
- Մր – «Մրոց»
- Ն – «Նաման ոռուսաց թագավորին»
- ՈՈ – «Որդի որոտման»
- ՍՀ – «Սև հացը»
- ՎԲ – «Վանդուց Բադին»
- ՔԴ – «Քեռի Դավին»

АРМЯНСКИЕ ДИАЛЕКТЫ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ АКСЕЛА БАКУНЦА

ԱՅԿԱՆՍԻ ՄԵՏՐՈՍՅԱՆ

Язык Аксела Бакунца – высококультурное выражение художественной литературы. В нем умело сочетаются литературный армянский язык и некоторые языковые реалия восточных и западных территориальных версий нашего языка. Использованы, в частности, отрывки из Канакерского говора Араратского диалекта восточной фракции, из Гандзакского поддиалекта Карабахского диалекта, а также из западных провинциальных диалектов Муша, Вана, Сасуна, Арабкира, Харберда, Ерзнка и говора Ширака Каринского диалекта.

В произведениях Бакунца широко использованы также формы фольклора: пословицы и поговорки, слова благословения, проклятия, фразеологические словосочетания, диалектные описательные выражения, которые помогают стилизации и изображению языка писателя.

¹⁸² Առաքելյան Վ., նշվ. աշխ., էջ 145:

Ключевые слова: Армянский язык, диалект, литературный язык, лексика, грамматический, фонетическая система, фразеологизм, прозаик.

ARMENIAN DIALECTS IN WORKS OF AKSEL BAKUNTS

HAYKANUSH MESROPYAN

The language of Aksel Bakunts is a highly cultural expression of fiction literature. It skillfully combines the literary Armenian language and some linguistic realities of the eastern and western territorial versions of our language. Used, in particular, excerpts from the Kanaker dialect of the Ararat dialect of the eastern faction, from the Gandzak subdialect of the Karabakh dialect, as well as from the western provincial dialects of Mush, Van, Sasun, Arabkir, Kharberd, Erzuka and the Shirak spoken of the Karin dialect.

In the works of Bakunts widely also used forms of folklore: Proverbs and sayings, words of blessing, curses, phraseological phrases, dialectal descriptive expressions, which stylize and depict the language of the writer.

Key words: Armenian language, dialect, literary language, vocabulary, grammatical, phonetic system, phraseological unit, writer.